

Introduktion: Burke og retorikken set gennem Ivies øjne

Villadsen, Lisa Storm

Published in:
Rhetorica Scandinavica

Publication date:
2017

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Villadsen, L. S. (2017). Introduktion: Burke og retorikken set gennem Ivies øjne. *Rhetorica Scandinavica*, (74), 7-12.

INTRODUKTION: BURKE OG RETORIKKEN SET GENNEM IVIES ØJNE

Rhetorica Scandinavica bringer denne gang en artikel af Robert L. Ivie som bygger på en forelæsning Ivie holdt på Københavns Universitet i nov. 2015. I artiklen præsenterer Ivie sit syn på Kenneth Burke og hans værkers betydning for retorikken, og her ser vi nærmere på Ivie og den indflydelse som Burkes værker har haft på hans forskning.

Lisa S. Villadsen

Kenneth Burke er, sammen med Chaïm Perelman og Lucie Olbrechts-Tyteca blandt de mest markante skikkelser i moderne retorisk teori og kritik, og hans tanker og begreber har forstærket relevans og forklaringskraft i en verden der ser meget anderledes ud end hans samtid før og efter 2. Verdenskrig. Uanset om man interesserer sig for selvfremsstilling i sociale og andre medier, for populistisk retorik eller for retoriske virkemidler i æstetiske genrer, har Burke stadig meget at byde på. Men han er ikke nem at læse eller få overblik over. Derfor bringer *Rhetorica Scandinavica* her en introduktion til Kenneth Burkes forfatterskab skrevet af en kender, nemlig Robert Ivie.

Robert Ivie er professor emeritus ved Indiana University, Bloomington, USA. I USA indtager han en fremtrædende position i retorikmiljøet og blev i 2013 tildelt prisen "Distinguished Scholar Award" fra den store amerikanske kommunikationsforening, National Communication Association. Han har været redaktør på tre forskningstidsskrifter (*Communication and Critical/Cultural Studies*, *Quarterly Journal of Speech* og *Western Journal of Speech Communication*) og sidder i redaktionsrådet på ikke mindre end otte tidsskrifter, herunder *Presidential Studies Quarterly* og *Rhetoric & Public Affairs*.

Udover sit virke i amerikansk retorik har Ivie en særlig tilknytning til det skandinaviske retorikmiljø, idet han er tidligere adjungeret professor ved Afd. for Retorik på Københavns Universitet (2010-2015). Ved *Rhetoric in Society 4*-konferencen som blev holdt på Københavns Universitet i 2013 og samlede mange skandinaviske retorikforskere, deltog Ivie bl.a. med opsummerende og perspektiverende kommentarer ved konferencens afslutning.

Burke i Ivies forskning

Ivies indgående kendskab til Burke bygger på mere end fire årtiers forskning. Allerede i en artikel fra 1974 trak han på Burkes pentade i kortlægningen af hvordan amerikanske præsidenter har motiveret krigsførelse gennem tiden ("Presidential Motives for War" *Quarterly Journal of Speech* 60 (1974): 337-345). Her var Burkes dramatisisme med dens drama-metafor for menneskelig adfærd i centrum. I teoriens analytiske model, pentaden, betragtes som bekendt enhver kommunikativ handling som bestående af fem dele: "Act, scene, agent, agency" og "purpose" som hver især kan være bærer af retors motivation. Disse analyseres frem gennem "ratio"-er, dvs. næranalyser af forholdet mellem to dele af pentaden for at undersøge hvordan denne dynamik bruges til at drive tekstens argumentation og verdensbillede (Burke ville kalde det "ideologi") frem. Siden har Ivie brugt Burkes teoretiske bidrag om hvordan sproglig form/stil ikke bare former læserens forventninger, men også kan danne en grundstruktur for tekstens argumentationsform i artiklen "Progressive form and Mexican Culpability in Polk's Justification for War" *Central States Speech Journal* 43 (1979):

311-320. Som Ivie beskriver nærmere i artiklen i dette nummer af *Rhetorica Scandinavica* er Burkes tanker om en soningscyklus grundlæggende for hans syn på menneskelige motiver. Den begynder med menneskets trang til at rangordne og selv søge mod toppen af hierarkiet. Når denne stræben viser sig ikke at lykkes, 'løser' mennesket det psykologisk ved at skyde skylden for fiaskoen over på nogen andre. Det er sydebuk-princippet: Ondskaben projiceres over på denne sydebuk som dermed ofres ("victimage") af hensyn til opretholdelsen af den ønskede orden. Denne proces var fx det teoretiske udgangspunkt i Ivies artikel "Images of Savagery in American Justifications for War" *Communication Monographs* 47 (1980): 453-477. I det hele taget har Burkes tanker om mennesket, dets selvforståelse (symbolbruger, opfinder af det negative, drevet af et hierarkisk princip og "rotten with perfection"), og dets brug af kommunikation været en central inspirationskilde for Ivie igennem hele hans virke som retorikforsker, og det gør ham i sjælden grad i stand til at præsentere Burkes oeuvre med overblik og pædagogisk forenkling som netop var det han var blevet opfordret til i sin forelæsning i København.

Ivie understreger at hans præsentation af Burke ikke er en universalistisk fremstilling, men en der afspejler hans egne forskningsinteresser, især hvad angår den retoriske kritikers rolle i forhold til den omgivende politiske kultur som den er præget af spørgsmål om krig, demokrati og dissens. Ivie skriver selv om sin livslange fascination af Kenneth Burkes arbejder i et forord til sin artikel "The Metaphor of Force in Prowar Discourse: The Case of 1812" da den blev genoptrykt i samlingen *Critical Questions. Invention, Creativity, and the Criticism of Discourse and Media* redigeret af William Nothstine, Carole Blair og Gary A. Copeland (St. Martin's Press, 1994). Her får man også et nærmere indblik i de personlige omstændigheder der førte Ivie til studiet af krigsretorik, hvorfor Burkes syn på retorikken appellerede til ham, og hvordan Burkes tanker om metaforen som "master trope" hjalp analysen frem. Tanken om at der er fire særligt vigtige troper, metafor, metonymi, synekdoke og ironi, er ikke oprindeligt Burkes, men i sit essay om disse fire 'mestertroper' viser han hvordan de ikke blot er udtryk for stilistiske valg, men også hver især har et særligt epistemisk potentiale for hvordan sproget tillader os at vide hvad. For metaforens vedkommende er dens funktion at give perspektiv; man ser en ting gennem en anden. I den pågældende artikel viser Ivie hvordan magt-metaforen brugtes af krigstilhængere til systematisk at lægge et perspektiv på England som brutalt og drevet af voldelige impulser, og hvordan krigstilhængernes argumentation dermed blev så meget desto mere tungtvejende i debatten om at gå i krig med England. Ivie konkluderer om krigstilhængernes bogstaveliggørelse af magtmetaforen at den "represents something far more substantial than a happy extra trick with words. It is the defining of reality itself" (277).

Kort tid efter at Ivie var begyndt på sine videregående studier i slutningen af 60'erne, blev han indkaldt til militærtjeneste i forbindelse med Vietnamkrigen. Han beskriver denne tid som dybt foruroligende fordi den indebar et moralsk dilemma for ham: på den ene side at gøre sin pligt over for sit fædreland og på den anden side at bidrage til en krig som han betragtede som forkert. En yderligere frustration var det at han var forhindret i at protestere mod krigen så længe han var i aktiv tjeneste. Han beskriver sin tilbagevenden til sine universitetsstudier som drevet af ønsket om at undersøge hvordan vi mennesker så at sige taler os selv i krig. Her viste Kenneth Burkes dybe undersøgelse af retoriske motiver sig hurtigt at være en oplagt vej ind i forskningsprojektet. På dette tidlige stadium, fortæller han, var det især Burkes ideer om hierarki og offergørelse ("victimage"), den dramatiske pentade og ratioerne samt

identifikationsstrategier der udgjorde hjørnestenene i Ivies retoriske analyser (260), alle begreber som Ivie giver en indføring i i sit omskrevne foredrag fra København.

Fælles forpligtelse på samfundskritik

Ivies fascination af Kenneth Burke knytter sig ikke bare til hans rige teoretiske og begrebmæssige bidrag, men også til den klare samfundsmæssige og handlingsorienterede impuls i hans arbejder. Begge ser de retorisk kritik som en form for samfundskritik kommentar der peger på muligheder for forbedring. Udover at titlen på Ivies artikel er et ordspil på Burkes forfatterskab hvor ordet "attitude" indgår i en af hans bogtitler (og desuden var det sjette element som han aldrig fik indarbejdet i pentaden), signalerer denne 'holdning' til retorikkens relevans også det ideslægtskab som Ivie deler med Burke: Retorikken er en konstruktiv vej til samfundskritik der kan omsættes til (symbolsk) handling i form af ændret sprogbrug og argumentation.

I en leder i online-tidsskriftet *American Communication Journal* (4, Spring 2001; <http://www.acjournal.org/>) skrev Ivie en artikel der med rubrikken "Productive Criticism Then and Now" alluderede til en leder han skrev i sin tid som redaktør af *Quarterly Journal of Speech* (1993-1995) om hvor værdifulde han anså Burkes tanker for at være for i retorisk kritik. Ivie ser helst retorikken som en disciplin der forener *rhetorica docens* og *rhetorica utens* med et fokus på samfundsanliggende og en orientering mod social kritik. Han forklarer at hans syn på retorisk forskning som en form for social kritik primært er inspireret af Kenneth Burkes dramatiske teori om symbolsk handling og retorik som leve-udstyr ("equipment for living"). Ivie opfatter selv sin samfundskritiske brug af Burke som afvigende fra andre tilgange, bl.a. Gusfields mere sociologiske brug af Burkes symbolteori og Rueckerts normativt orienterede tilgang til Burkes tanker om det komiske korrektiv. Henvendt til andre retoriske kritikere der også har beskæftiget sig med Burkes forfatterskab skriver han: "We think of Burke's theory as a way of accounting for rhetorical practice rather than as a way of addressing social problems and improving human relations". Uden at ville reducere retorisk kritik til politisk handling eller skille akademisk kritik fra politik forestiller Ivie sig et spektrum af genrer der er indbyrdes forbundne i en større demokratisk kultur, og at akademikeres undervisnings-, forsknings- og formidlingsindsatser kan berige demokratiske holdninger betydeligt, også selvom det foregår indirekte. Ivie illustrerer sin pointe ved at fremhæve Burkes essay, skrevet i 1939, om Hitlers *Mein Kampf* der havde det klare formål at opfordre til at undersøge hvordan det kunne lykkes for Hitler at samle folk på så uhyggelig vis. Burke ønskede altså med sin analyse at forberede folk på hvad de skal tage sig i agt for hvis de vil forhindre at en lignende "medicin" [Burkes ord om Hitlers retorik] skal kunne bruges i USA.

Ivie sporer Burkes socialt handlingsorienterede forskning igennem en række af hans værker. Han påpeger fx at Burkes bog *Attitudes Toward History* (1937) handler om menneskers sameksistens i politiske fællesskaber, og om hvordan hhv. accepterende og afvisende forståelsesrammer ["frames of acceptance and rejection"] og komedie/tragedie-terminologien kan bruges til at forklare hvordan menneskelig forståelse kan fremmes eller gå i hårknode. Pointen er at Burkes tilgang ikke var neutralt observerende, men drevet af ønsket om handling (og dermed normativt) som illustreret i bl.a. dette citat fra Burke: "We must name the friendly or unfriendly functions and relationships in such a way that we are able to do something about them . . . since the names embody attitudes; and implicit in the attitudes there are the cues of behavior" (24 *Attitudes*, p. 4). Ivie ser i det hele taget Burkes kritiske

Formateret: Engelsk (USA)

arbejde som møntet på at udvide og nuancere sprogbrug for derved at fremme gensidig forståelse og tolerance. I sin egen vision for "produktiv kritik" peger han på retorisk kritik, snarere end direkte politisk handling, som den bedste måde at pege på problemer i demokratiske kulturer og gennem sproglig nuancering at udvide folk, og især politikeres, forståelse for hvordan de bedre kan udvikle strategier der kan bygge bro over meningsforskelle.

Burke som teoretisk og analytisk inspiration i studiet af krigsretorik

Denne forpligtelse på at lade retoriske indsigter komme i spil forhold til aktuelle politiske forhold har kendetegnet Ivies egen forskningskarriere, og særligt markant med hensyn til krigsretorik. Ivies interesse i krigsretorik har været ved og har udmøntet sig i seks bøger og mere end 30 forskningsartikler om emnet som alle har en burkeansk klangbund. Siden sin pensionering har han senest udgivet bogen *Hunt the Devil: A Demonology of U.S. War Culture* (2015) på baggrund af bloggen "Hunt the Devil. Mythic Interventions in US War Culture" (<https://huntthedevil.wordpress.com/>) som han driver sammen med Oscar Giner, professor i teatervidenskab ved Arizona State University.

Eftersom Ivie har været optaget af hvordan demokratiske lande overbeviser sig selv om at gå i krig, er det naturligt at det deliberative aspekt også har optaget ham. Her er det især spørgsmål om hvordan demokratier håndterer dissens der senest har haft hans store interesse. Navnlig er han inspireret af visse teoretikere inden for 'deliberative democracy'-traditionen, ikke mindst Chantal Mouffe og hendes diskussion af nødvendigheden af at opelske en agonistisk tilgang til demokratiet hvor uenighed og diskussion (agon) betragtes som sundhedstegn (og altså ikke systemfejl), fordi de kan modvirke tendensen til en antagonistisk offentlig debat hvor deltagerne betragter modparten som en modstander der skal bekæmpes (se fx Ivies artikel "Rhetorical Deliberation and Democratic Politics in the Here and Now" *Rhetoric and Public Affairs* 5 (2002): 277-285).

I artiklen "Democratic Dissent and the Trick of Rhetorical Critique" kombinerer Ivie bl.a. Mouffes og Burkes teoretiske rammer med henblik på at skabe en heuristisk ramme for studiet af dissens (*Critical Methodologies* 5 (2005): 276-293). Jeg fremhæver denne artikel fordi den illustrerer hvordan Burkes værker både præger Ivies teoretiske og praktisk analytiske tilgang til retorisk kritik. Således trækker han bl.a. på Burkes tanker om "consubstantial rivalry" i beskrivelsen af dissens som udtryk for et konkurrerende syn på hvordan fælles problemer skal løses, altså et syn på dissens som en form for loyalt modspil snarere end fjendtligt angreb. Ivie er også inspireret af Burkes tanker om identifikation og "consubstantiality" i udviklingen af sit syn på dissens som en balanceakt mellem adskillelse og identifikation. Han argumenterer for at Burkes begreb "consubstantial rivalry" kan ses som paradigme på politisk dissens og aktivt medborgerskab. Det er fordi det betoner at demokratisk praksis foregår under forhold præget af adskillelse (borgere er ikke bare forskellige og har forskellige ønsker til samfundets indretning, men har også ringe kendskab til hinanden på tværs af fx geografiske eller sociale barrierer). Samtidig må målet med kommunikationen på tværs af disse identitets- og meningsforskelle være på én gang at respektere at parterne er forskellige og søge felter hvor deres indbyrdes forbundethed og delte erfaringer kan danne grobund for fælles løsninger (280). På det mere konkret analyserende plan er det Burkes begreb om "master tropes" og især metaforen der spiller en stor rolle for kritikeren, fordi den figurative tilgang til praktisk sprogbrug udmærker sig ved

at pege på netop det figurative; ordvalget er et *valg* som indebærer et *perspektiv* der bæres frem af den sproglige formgivning og som derfor også åbner muligheder for den politiske debattør til at imødegå det dominerende synspunkt med fx konkurrerende metaforer eller andre troper og *topoi* (284).

Kenneth Burkes forfatterskab er notorisk vanskeligt tilgængeligt. For nogle kan det virke meget indforstået med sine mange referencer til den engelsksprogede litterære og dramatiske tradition, for andre kan det være frustrerende at der sjældent optræder én samlet diskussion af et begreb, men at man må spore det på kryds og tværs af forfatterskabet. Men fordi Burkes arbejder rummer så mange værdifulde perspektiver, er retorikere igen og igen vendt tilbage til dem. Med Ivies tekst har skandinaviske læsere nu en introduktion der kort gør rede for de vigtigste begreber og sætter dem i relation til hinanden – lidt som de "hop on/hop off"-turistbusser der kører besøgende rundt mellem seværdighederne i en storby og kort introducerer dem før hvert stop. I denne tekst er de tre væsentligste stop Burkes tanker om retorik som symbolsk handling (eksemplificeret med Burkes definition af mennesket) samt begreberne dramatisme og identifikation (eksemplificeret ved hhv. "victimage"-ritualet og det komiske korrektiv). Tilsammen giver de et indblik i Burkes tilgang til samfundskritik på retorisk grundlag. Ivies tekst kan af nye læsere bruges som hjælp til at få overblikket og af alle læsere som inspiration til fordybelse i enkelte dele af Burkes forfatterskab.